

УДК 34(477)Шелухін

Я. О. Домбровський, здобувачОдеський національний університет І. І. Мечникова
Кафедра загальноправових дисциплін і міжнародного права
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна**ТВОРЧА СПІВПРАЦЯ С.П. ШЕЛУХІНА ТА І.Я. ФРАНКА І ЇХ ВПЛИВ
НА ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ ПОГЛЯДІВ**

У статті проаналізовано становлення творчих зв'язків, світогляду С. П. Шелухіна та І. Я. Франка і їх вплив на формування політико-правових поглядів.

Ключові слова: світоглядні погляди, творча співпраця, українська державність, державотворення, «Просвіта», політико-правові погляди.

Постановка проблеми визначається тим, що сучасні соціально-економічні та політико-правові процеси в українському суспільстві потребують досконалого вивчення теоретичної спадщини мислителів українського народу і використання її в практичній діяльності сьогодення.

Метою статі є дослідження творчої співпраці С. П. Шелухіна та І. Я. Франка в умовах активізації національно визвольного руху в Україні і вплив її на формування політико-правових поглядів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі сторінки співпраці та процес формування світоглядних поглядів І. Франка та С. Шелухіна знайшли відображення у працях Т. О. Осташка, М. І. Гнатюка, А. І. Мисечка, О. С. Лисенка, О. Ф. Скакун, О. В. Болдарева, О. Т. Ярещенка, О. Я. Яцишиної та ін.

Виклад основного матеріалу. Сучасне політичне життя в Україні – суперечлива й дуже складна сфера, в якій вирішуються фундаментальні проблеми майбутнього українського народу. За цих умов зростає роль науки про державні, політичні та правові ідеї минулого, актуальним стає аналіз політичних і правових поглядів історичних постатей, без яких немислима об'єктивна історія держави і права України.

З цього приводу певний інтерес мають взаємозв'язки відомих громадських та політичних діячів кінця ХІХ – початку ХХ століття, представників двох українських громад: Наддністровської – І. Я. Франка та Наддніпрянської – С. П. Шелухіна і їх політико-правові погляди.

Указом Президента України П. Порошенка № 687/2015 року від 8 грудня 2015 року «Про вшанування пам'яті Івана Франка» у зв'язку зі 160-ю річницею від дня народження та 100-річчям від дня смерті Івана Франка передбачається широка мережа організаційних, наукових, культурних та просвітницько-пропагандистських заходів [1].

Формування світоглядних поглядів видатного українського письменника, вченого та громадського діяча І. Франка (1856 – 1916), який все життя жив та діяв в Галичині, відбувалося в умовах розгортання боротьби народних мас, що знаходилися під подвійним гнітом австрійської монархії та польських магнатів. Його творча діяльність була спрямована на розвінчування і нейтралізацію буржуазної політичної державно-правової ідеології, пропаганді революційно-демократичних, інтернаціональних ідей в усіх сферах перебудови суспільства і політичної організації держави і права [5, с. 47].

Критикуючи буржуазний парламентаризм і, показуючи руйнування буржуазної законності, І. Франко, разом з тим, вважав можливим використати буржуазне право і законність в інтересах трудящих, спрямовуючи його на революційні дії. Він вважав, що трудящим треба добитися законодавчих уступок в питаннях введення прямого і рівного виборчого права, як активного, так і пасивного для того, щоб збільшити кількість виборців від простих народних мас, і це відкрило би перспективу підготовки до завоювання політичної влади.

Заслугою І. Франка можна вважати те, що він поставив питання про особисту свободу в суспільстві. Він вважав можливим досягти повної свободи не шляхом проголо-

шення нічим не бажаної свободи індивіда, а шляхом згоди волі окремої людини з інтересами і волею колективу [5, с. 68].

Сергій Павлович Шелухін (1864 – 1938) відомий правник, активний діяч «Історико-філологічного товариства при Новоросійському університеті» та «Просвіти» в Одесі, член Центральної ради від Херсонської губернії, а з лютого 1918 року в уряді, який очолював В. Голубович, був Міністром судових справ УНР. У 1919 році за часів Директорії в уряді В. Чехівського С. Шелухін займав посаду Міністра юстиції і одночасно виконував обов'язки Генерального прокурора. Опинившись в еміграції у Празі, С. Шелухін продовжував свою діяльність як громадсько-політичний діяч, науковець, викладач [2, с. 94-95].

Особисте знайомство С. Шелухіна та І. Франка відбулося ще під час навчання у Київському університеті у 1886 році. Спільні інтереси і схожість суспільно-політичних поглядів настільки зблизили їх, що С. Шелухін приймав участь на урочистостях вінчання Івана Франка з Ольгою Хорушинською [6, с. 23]. Незважаючи на специфічність події, товариство багато уваги приділило політичним проблемам. Про це у своїх спогадах С. Шелухін у 1926 році писав: «Увесь наш вечір пройшов у розмовах на тему українського відродження, української літератури, історії, політики, організації сил для праці й визволення. Особливо уважно ми розмірковували справу наших зв'язків із Галичиною» [6, с. 191].

Після від'їзду І. Франка з дружиною до Львова творче співробітництво С. Шелухіна розширилося, незважаючи на те, що у зв'язку з роботою у правоохоронних органах, йому часто доводилося змінювати місце проживання. Як зазначав пізніше С. Шелухін, «... таке співробітництво зближало як літературно, так і ідейно... Ми бачили наочно вплив у Галичині Наддніпрянщини, бо й Франко міняв свою літературну мову, наближаючи до нашої» [6, с. 188].

Ще замолоду С. Шелухін розпочав дослідження про походження української державності. Він з захопленням відвідував і старанно конспектував лекції професорів В. Антоновича, В. Володимирського-Буданова.

Пізніше, працюючи в окружному суді в Єлисаветграді, С. Шелухін на основі студентських лекцій В. Антоновича, підготував статтю «Антропологическая характеристика украинской, московской и польской народности», переслав її І. Франку, який опублікував у 1890 році у львівському журналі «Правда» [7, с. 54].

На думку С. Шелухіна, чимало відомих вчених не змогли довести до логічного завершення виголошені ними теорії, не оперуючи хронікально-історичними даними. С. Шелухін шукав джерела зародження української державності в Причорномор'ї і розпочав цю справу з опрацювання великої кількості цінних рукописних матеріалів та історичних документів, що торкалися походження Русі. Серед них літопис Самійла Величка, праці французького історика Шарона, грецькі хроніки Логофета, Скілиці, арабські – Аль-Мукадесі, Ібн-Фадлана, Маруді та інші. Кінцевим продуктом цих опрацювань стала теорія походження Русі з півдня нинішньої Франції, яка згодом буде оформлена автором в еміграції і, яка вийде окремим виданням у Празі в 1929 році під назвою «Звідкіля походить Русь: теорія Кельтського походження Київської Русі з Франції» [9, с. 78].

У 1902 році І. Франко надрукував у «Літературно-науковому віснику» статтю С. Шелухіна «Рудольф Вірхов – громадський діяч». У ній автор повертається до подій 1848 року, коли серед польського населення Гірського Шльонську (Силезія) виникла епідемія тифу і уряд вислав туди для розслідування і порятунку Рудольфа Вірхова. В доповіді про результати аналізу ситуації Р. Вірхов звинуватив земельну аристократію, яка довела польський народ до повного зубожіння, та виступив з критикою кріпацтва, яке вбивало у селянина ініціативу і бажання працювати. Досить часто у своїх подальших працях С. Шелухін ставить за приклад Р. Вірхова, як громадського діяча, що віддано служив своєму народові, і констатує, що саме таким діячам можна довіряти народну справу [9, с. 80].

У цьому ж літературно-науковому віснику, завдяки І. Франку були надруковані під псевдонімом «Сергій Павленко» вірші, написані С. Шелухіном [6, с. 194].

Результатом плідної співпраці національно-свідомих українців Одеси І. Франка, який був активним членом Львівського Наукового товариства Шевченка (НТШ) та співробітником ряду літературно-просвітницьких відань, в Одесі з кінця жовтня 1905 року почало діяти товариство «Просвіта». Одним із її засновників був і С. Шелухін [2, с. 109]. Перші кроки становлення просвітницького руху були пов'язані з читанням рефератів для широкого загалу та проведенням українських етнографічних вечорів з метою пропаганди української мови.

Діяльність просвіти – пропагандиста української ідеї – стало суттєвим внеском у справу боротьби за національну державність. Вона об'єднала навколо себе багатьох відомих представників українського громадянства в багатонаціональній Одесі. Завдяки старанням С. Шелухіна місцева «Просвіта» набула характерного для того часу навчально-пропагандистського інформативного спрямування своєї діяльності, взявши за мету акцентування уваги на посилення ролі українців у громадсько-політичному житті краю [2, с. 16].

Окремо слід вказати на заснування одеськими просвітянами друкарні та часопису «Вісті» (1906 року). Головним редактором газети стала дружина С. Шелухіна – Любов Миколаївна. Майже в кожному номері газети друкувалися статті Сергія Павловича під псевдонімами – Просвітянин, С. Ш., Ш. [7, с. 59].

У липні 1906 року вийшов указ сенату, згідно з яким діяльність українських освітніх організацій визначалася такою, що може викликати наслідки, які загрожують громадському спокою. Указ викривав для місцевої адміністрації можливості для посилення тиску на «Просвіту», люди стали боятися підтримувати зв'язки з ними остерігаючись неприємностей. Саме тоді, в 1908 році, після ретельного обшуку Одеська «Просвіта» була закрита [8, с. 34].

С. Шелухін, оцінюючи значення Одеської «Просвіти» 1905-1909 рр. писав: «1917 рік застав у Одесі значну групу підготовлених лекторів із українознавства – істориків, правників, філологів, лікарів, економістів, і це дало можливість негайно організувати різні курси, як тільки прийшла звістка про відречення царя і революцію. В Одесі практика в «Просвіті» виробила і лекторів і схеми для рефератів про українське національне ім'я, про державно-правові підстави відновлення української державності й самостійності... [8, с. 39].

В останній раз С. Шелухін і І. Франко бачилися восени 1909 року, коли він приїхав в Одесу лікуватися на «ліманні грязі» і пробув три тижні. «Одного разу, – згадував С. Шелухін, – він пішов зі мною в університет на реферат в історико-філологічному товаристві про джерела нашого літопису. Вислухавши реферат і уваги учених, Франко зголосився з словом, зробив серйозні зауваження і всіх здивував глибоким знанням предмета і цитатами з пам'яті латинських та грецьких... джерел. Враження він зробив на всіх велике» [6, с. 198].

Тема державотворення стала для С. Шелухіна головною в його наукових дослідженнях періоду національно-визвольних змагань початку ХХ століття і саме тоді отримала обґрунтований та завершальний характер. Він працював над історико-правовим обґрунтуванням української незалежності та консолідації українського громадянства на основі національно-історичних традицій самостійництва. Завдяки теорії С. Шелухіна незалежність УНР у 1918 році була визнана на міжнародній арені країнами Четверного союзу [3, с. 165].

Висновки. Таким чином, дослідуючи періоди зародження та розвитку української державницької традиції, формування політико-правових відносин у суспільстві важливим є вивчення теоретичної спадщини мислителів українського народу. У контексті цього творча співдружність С. Шелухіна та І. Франка сприяла формуванню і поширенню державницьких та політико-правових поглядів, які значно вплинули на активізацію національно визвольного руху та відновлення української державності у ХХ столітті.

Список літератури

1. Про вшанування пам'яті Івана Франка : Указ Президента № 687/2015 від 8 грудня 2015 р. – Електронний ресурс. – [Режим доступу]: <http://www.president.gov.ua/documents/6872015-19615>
2. Болдирев О. В. Одеська громада: істор.нарис про українське національне відродження в Одесі у 70-ті роки 19 ст. початку 20 ст. [Текст] – Одеса, Маяк, 1994 – 144 с.
3. Лисенко О. Просвіти Наддніпрянської України у дожовтневий період. [Текст] – К., 1990, – 120 с.
4. Осташко Т. Оцінка Центральної ради державницькою школою української історіографії [Текст] // Вісник Київського нац. лінгв. ун-ту. – Серія: Філософія. – 2002. – Вип. 6. – С. 163 – 168.
5. Скаун О.Ф. Политическая и правовая мысль на Украине (1861 – 1917) [Текст] – Харьков: «Вища школа». Из-во при Харьковском гос. университете. – 1987. – 159 с.
6. Спогади про Івана Франка [Текст] Уп., вступ стаття і прим М.І. Гнатюка;. – Львів: Каменяр. – 1997. – 635 с.
7. Чорноморська хвиля української революції: провідник національного руху в Одесі у 1917 – 1920 рр.[Текст] Монографія / Вінцковський Т. С., Музичко О.С., Хмарський В. М. та ін.; відп. ред. В. М. Хмарський. – Одеса: ТЕС. 2011 – 586 с.
8. Ярещенко О. Т. «Одеська «Просвіта»: історія, сучасність: Історико-популярний нарис. [Текст] – Одеса, – Маяк, 1998.- 112 с.
9. Яцишина О. Ідеї української державності у працях С. Шелухіна. // 10 років незалежності України. Минуле та сучасне державотворення: наук.збірник. – К.: НАН України, 2003. – С. 77-82.

Стаття надійшла 25.03. 2016 р.

Я. А. Домбровский, соискатель

Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова
Кафедра общеправовых дисциплин и международного права
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

ТВОРЧЕСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО С.П. ШЕЛУХИНА И И.Я. ФРАНКА И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА ФОРМИРОВАНИЕ ПОЛИТИКО-ПРАВОВЫХ ВЗГЛЯДОВ

Резюме

В статье проанализировано формирование творческих связей, мировоззрения С. П. Шелухина и И. Я. Франка, их влияние на формирование политико-правовых взглядов.

Ключевые слова: мировоззрение, творческие связи, украинская государственность, «Просвіта», политико-правовые взгляды.

J. A. Dombrowski, Applicant

Odessa I. I. Mechnikov National University
the Department of General Legal Disciplines and International Law
Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

CREATIVE COLLABORATION OF S.P SHELUKHIN AND I.J. FRANKO AND ITS INFLUENCE ON THE FORMATION OF THE POLITICAL AND LEGAL VIEWS

Summary

The article analyzes the formation of creative communications, ideology of S.P Shelukhin and I. J. Franko and their influence on the political and legal views.

Key words: attitudes, creative collaboration, Ukrainian statehood, state, «Education», political and legal views.